

Економіка України

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ
МІНІСТЕРСТВА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ,
МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

5 (546)

ТРАВЕНЬ

2007

Видається
з вересня
1958 р.

Виходить щомісяця

З М І С Т

	Стор.
САВЧЕНКО А. – Стратегічні цілі монетарної політики: проблеми теорії та методології	4
ФІНАНСИ. ПОДАТКИ. КРЕДИТ	
ФЕДОРЕНКО В. – Інвестиції та економіка України	12
СКРИПНИК А., ГЕНДЛЕР Г. – Оцінка податкового навантаження і детінізація фонду оплати праці	17
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	
МАТВІЄНКО П. – Узагальнююча оцінка розвитку регіонів	26
ПОПОВА В., ПОПОВ В. – Підсумки та напрями інвестиційної політики в Україні... ..	35
ЗАХАРІН С. – Інвестиційне забезпечення відтворення основних фондів	43
ПИТАННЯ РОЗВИТКУ АПК	
ЛІСОВИЙ А. – Методичні підходи до оцінювання сільської соціальної інфраструктури в Україні	52
ЕКОНОМІКА І ПРАВО	
УДОВИЧЕНКО С., ТРУСЕВИЧ В. – Особливості ліцензування прав на об'єкти інтелектуальної власності	60
ЕКОНОМІКА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
ДАМІРОВ Я. – ТНК як фактор включення національних господарств до світової економіки	67

ВИДАВНИЦТВО «ПРЕСА УКРАЇНИ»
КИЇВ

ВАСИЛЬЄВ О. – Синергетичні підходи в економічній теорії 75

ЗАМІТКИ І ЛИСТИ

ТКАЧУК І., КРОПЕЛЬНИЦЬКА С. – Моделювання розвитку економіки регіону на основі аналізу ієрархій 79

ДО 75-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Л. О. ШЕПОТЬКО

Видатна дослідниця і захисниця інтересів вітчизняного села і селянства 84

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

ЛУК'ЯНЧЕНКО Н. – Про гуманізацію праці 86

ЮРЧИШИН В. – Системний погляд на проблеми євроінтеграції аграрного сектора України 87

САХАЦЬКИЙ М. – Розвиток парадигми управління сільськими територіями України. 89

МАНДИБУРА В. – Про детінізацію економіки 91

ГРАБИНСЬКИЙ І. – Актуальне дослідження економічних систем 93

Головний редактор С.І. ПИРОЖКОВ.

Редакційна колегія: АНДРЕЄВ П.П., БУДКІН В.С., ВІТРЕНКО Ю.М., ВУСИК І.П. (заступник головного редактора), ГНИБІДЕНКО І.Ф., ГОЛОВКО В.А., ГУБСЬКИЙ Б.В., ДАНИЛЕНКО А.І., ДАНИЛИШИН Б.М., ДОЛГОРУКОВ Ю.О., ЄРОХІН С.А., ЗИМОВЕЦЬ В.В., КОРНІЄНКО І.В. (відповідальний секретар), КРЕДИСОВ А.І., МУСІНА Л.О., НОВИЦЬКИЙ В.Є., ПАВЛЕНКО А.Ф., ПАНЧЕНКО Є.Г., ПАРНЮК В.О., РИБАК С.О., РОМАНЮК С.А., САБЛУК П.Т., ЧУГУНОВ І.Я., ЯКУБОВСЬКИЙ М.М.

Коректори Г.І. Пасєка, К.М. Головинська.

Технічний редактор О.М. Кабанець.

Підписано до друку 28.04.07. Формат 70x108¹/16. Папір друк. № 2. Офсетний друк. Ум. друк. арк. 8,4. Ум. фарб. відб. 8,8. Облік. вид. арк. 11. Загальний тираж 3065. Зам. 0134705.

Ціна договірна.

Адреса редакції: 01015, Київ-15, вул. Московська, 37/2.

Регістраційне свідоцтво КВ № 1027 від 26 жовтня 1994 р.

Телефони: заст. головного редактора 280-32-71, відповідального секретаря 280-52-75, завідуючого редакцією 280-31-10 (тел./факс), e-mail: ecoua@pressa.kiev.ua

Віддруковано у Державному видавництві «Преса України».

03047, Київ-47, пр. Перемоги, 50.

«ЭКОНОМИКА УКРАИНЫ», политико-экономический журнал Министерства экономики Украины, Министерства финансов Украины и Национальной академии наук Украины.

Издается с сентября 1958 года. Выходит ежемесячно.

Адрес редакции: 01015, Киев-15, ул. Московская, 37/2.

Журнал анотується також на інтернет-сайті Мінекономіки України: www.me.gov.ua

© Видавництво «Преса України», «Економіка України», 2007.

Savchenko A.
theory an

Fedorenko V.
Skrypnyk A., I
wages fu

Matvienko P.
Popova V., Po
Zakharin S. –

Lisovyi A. – M
Ukraine –

Udovychenko
intellectua

Damirov Ya. –
economie

Vasyl'ev O. –

Tkachuk L., K
region on
OM

The prominent
rural popu

Luk'yanchenik
Yurchyshyn V
agrarian s
Sakhats'kyi M.
territories
Mandybura V.
Hrabyns'kyi L.

Cost of the an
equals 120 US\$
74159, ISSN 0
All exclusive ri
state company
tel/fax (044) 2
Any activity of a

Phones: (044) 2
Ac

Таблиця 2

групи

показниками з

рівень зареєстрованого безробіття (грн.)	рівень зареєстрованого безробіття (%)
--	---------------------------------------

8,01	8,50
6,98	7,08
6,75	6,67
5,35	6,31
5,41	5,50
5,46	5,69
5,74	6,81
6,60	6,76
6,50	1,87
6,44	2,38
2,81	3,50
6,21	7,72

2,09	5,47
3,30	2,86
2,75	3,47
1,73	2,98
2,99	2,04
2,15	1,24
1,38	3,07
1,00	1,84
0,85	2,88
1,21	1,09
0,78	2,20
0,55	3,19
1,20	1,75
0,97	1,63
1,27	0,39

облені проекти, які
проекти, пов'язані
користанням його
ств та створенням
ерсифікацією ви-
ти запровадження
ківської системи
ствам, які перебу-
ого потенціалу ре-
політика повинна
іонів. І починати

необхідно із стимулювання малого й середнього підприємництва, довгострокового банківського кредитування реального сектора економіки та залучення з цією метою коштів населення.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що аналіз окремих показників свідчить про наявні диспропорції у розвитку регіонів. Проведений аналіз окремих показників не дає повного уявлення про рівень розвитку регіонів, що спонукало автора до розробки власної методики їх рейтингу. Ця методика дає можливість здійснити узагальнюючу оцінку соціально-економічного стану регіонів, виконати їх поділ на групи залежно від стану розвитку. Узагальнююча оцінка виступає як ваговий коефіцієнт регіонального розвитку, який може використовуватися при розробці механізму державної підтримки розвитку регіонів та подолання диспропорцій в їх розвитку. Методика є універсальною і може застосовуватися для розрахунку рейтингу в інших сферах діяльності (банківській справі, виробництві, торгівлі, сфері послуг тощо).

Гонорар за публікацію статті
автор передає у фонд розвитку журналу.

ПІДСУМКИ ТА НАПРЯМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В. ПО П О В А,

В. П О П О В,

кандидати економічних наук

Інвестиційна складова формується в межах організаційно-економічного механізму національної макросистеми, забезпечуючи основу для рушійних джерел економічного розвитку. Актуальність питання пошуку науково обґрунтованих засад інвестиційної політики зумовлена необхідністю стабілізувати позитивний вектор макроекономічної динаміки. Переважна спрямованість Державного бюджету України на 2007 рік на інтенсифікацію національного розвитку підпорядкована системному переосмисленню джерел інвестиційного забезпечення.

Категорія розвитку може бути порівняною з удосконаленням транспортного засобу, інтенсивність впровадження якого визначає можливість розширення або необхідність звуження діапазону досяжних напрямків і швидкостей руху, тотожних у нашому порівнянні з економічним зростанням. Якщо піднесення економіки зумовлене інвестиціями в інновації, то стимулюються вторинне розширення інвестиційного потоку (ефект мультиплікатора) та збільшення доходів (ефект акселератора). В результаті спільного додатного впливу мультиплікатора та акселератора нарощується маса капіталу, що гарантує об'єктивні передумови для тривалого зростання добробуту суспільства в майбутні періоди. Збільшення сукупних економічних результатів ототожнюється з суспільним розвитком національної макросистеми при дотриманні умови одночасного відносного зростання чисельності робочої сили (яка залежить від демографічної ситуації та економічної активності населення) і продуктивності праці в розрахунку на 1 працюючого (яка, у свою чергу, залежить від маси основного капіталу, напряму та якості інвестицій). Високий ступінь відповідності динаміки економічного зростання й валового нагромадження основного капіталу в Україні слугує незалежним підтвердженням вірогідності останньої тези про наявність взаємозалежності цих показників (див. рис. 1) ¹.

¹ Розрахунки, наведені у статті, виконано за даними: Національні рахунки України за 2004 рік. Статистичний збірник. К., Держкомстат України, 2006, 327 с.

Рис. 1. Темпи щорічної зміни економічних показників в Україні

Організаційно-економічний механізм управління національною макросистемою вирішує глобальне питання пошуку альтернативи перерозподілові обмежених ресурсів з метою підпорядкування економічного зростання розвитку. За обраною нами аналогією, узагальнена діалектична залежність цих альтернатив має вигляд проблеми вибору пріоритетного напрямку вкладення коштів: або в паливо для здійснення руху, або в удосконалення того механізму, який забезпечує проходження. Вплив економічного зростання на розвиток виявляється у якісних змінах, параметри яких в умовах української економіки слід оцінювати з огляду на необхідність усунути ряд негативних явищ принципового характеру. Вони полягають у тому, що:

- економічна модель формування ВВП є екзогенно залежною, із значним навантаженням на сировинну складову²;
- частка інноваційних технологій є незначною і не демонструє тенденцію до зростання; основні фонди фактично не оновлюються³, а їх вік становить у середньому 21,7 року⁴;
- незважаючи на постійне відносне зростання мінімальної та середньої заробітної плати, поглиблюється соціальне розшарування суспільства⁵, частка заробітної плати найманих працівників у ВВП є низькою і не відповідає рівню розвинутих країн⁶;
- масштаби прихованого безробіття є недопустимими (за різними оцінками, поза межами відтворювального сектора економіки працюють 2,5–3 млн. працездатних українців)⁷;
- не скорочується значна (60%) відносна частка витрат домашніх господарств на продукти харчування, вміст яких не відповідає стандартам раціонального споживання ні за калорійністю, ні за вмістом білків, жирів, мінералів тощо⁸.

² Див.: Геєць В. М., Скрипниченко М. І. Від екзогенно залежної до ендогенно орієнтованої стратегії розвитку економіки. "Економіка і прогнозування" № 1, 2003, с. 34–46.

³ Див.: Данилишин Б., Чижова В. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України. "Економіка України" № 3, 2004, с. 4–11.

⁴ Див.: Конкурентоспроможність національної економіки. К., "Фенікс", 2005, с. 343.

⁵ Див.: Архангельський Ю., Радзівський О., Алексєєв А. Бідність, податки та економічне зростання. "Економіка України" № 5, 2006, с. 63–71.

⁶ Див.: Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році. К., ІВЦ Держкомстату України, 2005, с. 88.

⁷ Див.: там же, с. 92.

⁸ Див.: Пасхавер Б. Сучасний стан продовольчої безпеки. "Економіка України" № 4, 2006, с. 43–50.

Рельєс
небажані по
характер
інвестицій
ження стру
його народ
вальні влас

Народ
умови дотр
до неперез
тиві. Інше
бази вироб
го зростан
рощування
лише щодо
ня капіталу
кінцеві сп
ництва, щ
Розв
інвестуван
тання ВВП
вання інв
протягом
наміку, із зб

Кім

Роки	*
1990	
1991	
1992	
1993	
1994	
1995	
1996	
1997	
1998	
1999	
2000	
2001	
2002	
2003	
2004	

* Розр
основних
(Статистич
цифра у 199
2004 рр. (Ст

⁹ Див.:
оцінки. "Ек

Рельєфне окреслення реалій української економіки віддзеркалює найвідчутніші небажані похідні впливи організаційно-економічного механізму управління розвитком, характер яких суперечить стрімким темпам зростання ВВП. Витоки неузгодженості інвестиційної політики і пошуку напрямів її коригування пояснюються шляхом дослідження структурних складових нагромадження основного капіталу, джерел і темпів його нарощування, а також напрямів його використання щодо впливу на відтворювальні властивості основного капіталу.

Структурні складові нагромадження основного капіталу

Нарощування капіталовкладень поліпшує макроекономічну динаміку лише за умови дотримання балансу між попитом і пропозицією, порушення якого призводить до непередбачуваних інфляційних сплесків і зниження ділової активності у перспективі. Інакше кажучи, саме по собі інвестування у створення матеріально-технічної бази виробництва ще не є незаперечною передумовою для позитивного економічного зростання, а тим більше – для розвитку. Зростання інвестиційного потоку для нарощування засобів виробництва супроводжується інтенсивним збільшенням доходу лише щодо його впливу на макроекономічну результативність. Крім того, нарощування капіталу при незмінному науково-технічному рівні означає скорочення затрат на кінцеві споживчі потреби для інвестування у відносне зниження ефективності виробництва, що гальмує позитивний розвиток⁹.

Розвиток вітчизняної економіки стримується не стільки недостатніми обсягами інвестування (на значний потенціал нарощування яких вказують високі темпи зростання ВВП), скільки недосконалістю механізмів впливу на ринкові інститути регулювання інвестиційних потоків. Темпи зростання вартості основного капіталу в Україні протягом складного і суперечливого періоду 1990–2004 рр. демонструють додатну динаміку, із збільшенням його вартості на 213,36 млрд. грн., або на 25% (див. табл. 1).

Таблиця 1*

Кількісні характеристики основного капіталу в Україні (у цінах 2004 р.)

Роки	Основні засоби (млрд. грн.)	Валове нагромадження (млрд. грн.)	Частка валового нагромадження	
			в основних засобах	у ВВП
1990	833,6	136,1	0,1633	0,2409
1991	860,3	126,5	0,1470	0,2452
1992	881,8	79,8	0,0905	0,1717
1993	910,9	71,5	0,0785	0,1793
1994	916,4	55,4	0,0605	0,1802
1995	912,7	39,6	0,0434	0,1468
1996	909,1	30,9	0,0340	0,1272
1997	910,9	28,2	0,0309	0,1196
1998	932,7	29,9	0,0321	0,1293
1999	939,3	30,8	0,0328	0,1334
2000	948,7	35,2	0,0371	0,1441
2001	971,4	42,5	0,0438	0,1594
2002	982,1	46,3	0,0471	0,1650
2003	1014,5	60,8	0,0599	0,1976
2004	1047,0	77,8	0,0743	0,2257

* Розрахунки виконано авторами на основі діючих статистичних даних про індекси зміни основних засобів та інвестицій в основний капітал за періоди, відповідно, 1990–1994 рр. (Статистичний щорічник України за 1995 рік. К., “Техніка”, 1996, с. 11), 1995–1999 рр. (Україна у цифрах у 1999 році. Короткий статистичний довідник. К., “Наукова думка”, 2000, с. 25) і 2000–2004 рр. (Статистичний щорічник України за 2004 рік. К., “Консультант” 2005, с. 30).

⁹ Див.: Попова В. Результативність макrorівня: сутність концепції та методології оцінки. “Економіка України” № 11, 2004, с. 42–48.

Валове нагромадження основного капіталу, після критичного падіння в 1996–1999 рр. приблизно до 30 млрд. грн. (12–13% ВВП), до кінця 2004 р. стабільно зростає – до 77,8 млрд. грн. (22,57% ВВП) і перевищує вражаючу економічну динаміку країн азійського регіону. Аналіз зміни співвідношення валового нагромадження основного капіталу і ВВП демонструє явний позитив виходу макроекономічної системи України з кризового стану повної невизначеності умов господарювання. Але викликає сумнів коректність висновків про достатність використання досяжних інвестиційних джерел для забезпечення економічного розвитку. Адже складовою валового нагромадження основного капіталу є також його споживання (амортизація), яке має бути обов'язково повернуто до виробничого процесу: "Валове нагромадження основного капіталу – це приріст нефінансових активів, які протягом тривалого часу використовуються в процесі виробництва. До його складу включається приріст виробленого основного капіталу, поліпшення існуючого основного капіталу і невироблених активів, витрати по передачі права власності"¹⁰.

Властивості інвестиційного потоку виявляються шляхом порівняння з ВВП, поряд з показником валового нагромадження основного капіталу, його складових – споживання (амортизаційних відрахувань) і чистих інвестицій (валового нагромадження основного капіталу, за вирахуванням споживання). Механізм впливу чистих інвестицій на макроекономічну динаміку описується такими можливими випадками: 1) від'ємна величина означає, що виробничий потенціал не відтворюється; 2) при нульовому значенні виробничий потенціал підтримується на незмінному рівні; 3) додатне значення є об'єктивною передумовою для випереджаючого оновлення виробничого потенціалу, необхідного для забезпечення економічного розвитку.

Досліджуваний параметр (див. табл. 2) в Україні в 1991–2002 рр. є близьким до другого випадку (за виключенням 1992 р.), і лише в 2003–2004 рр. може йтися про формування інвестиційного потоку, направлено на створення передумов для економічного розвитку (третій випадок).

Таблиця 2

Інвестиційна складова валового нагромадження основного капіталу в Україні

Роки	Валове нагромадження основного капіталу*	Споживання основного капіталу*	Чисті інвестиції
1990	38506	28476	10030
1991	59974	53560	6414
1992	1365819	947101	418718
1993	36017	29687	6330
1994	283306	228656	54650
1995	1269154	995543	273611
1996	16891	14702	2189
1997	18517	17342	1175
1998	20096	19281	815
1999	25131	23230	1901
2000	33427	30223	3204
2001	40211	34303	5908
2002	43289	36160	7129
2003	55075	38885	16190
2004	77820	46576	31244

* Джерело: Національні рахунки України за 2004 рік, с. 163–174, 199–210 (1990–1992 рр. – млн. крб.; 1993–1995 рр. – млрд. крб.; 1996–2004 рр. – млн. грн.).

Обережність у встановленні співвідношення структурних пропорцій у нагромадженні основного капіталу в Україні зумовлена перекрученням економічної сутності

¹⁰ Національні рахунки України за 2004 рік, с. 321.

категорії
ципів (фу
націонал
якими об
вань пов
ду "под
приємств
зальний
заційних
платеж
тицій в
3 об
анта ст
власні
ження
Пом
ситуації
незмін
відтвори
Слі
капіталу
господ
вається,
зносен

Рок
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2002
2003
2004

* Джерело:
млн. крб.; 1993–

Дослід
вого нагрома
відносно з
ють ознакам
чистих інвес
металургії та
робництво й
тицій в інвес

¹¹ Конкур

¹² Див.: Стр

"Шляхом Євро

категорії "споживання основного капіталу", яке можна пояснити невизначеністю принципів функціонування організаційно-економічного механізму управління розвитком національної макросистеми. Вітчизняні науковці вже висловлюють стурбованість деякими обставинами використання підприємствами власних амортизаційних нараховань поза межами валового нагромадження основного капіталу: "Запозичена з Заходу "податкова модель" на базі Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" з подальшими змінами та доповненнями перетворила амортизацію у віртуальний елемент так званих "валових витрат". У результаті приблизно половина амортизаційних сум реально не нараховується, виступаючи засобом зменшення податкових платежів... Сума нарахованої податкової амортизації набагато перевищує обсяг інвестицій в основний капітал, здійснених за рахунок власних коштів підприємств" ¹¹.

З огляду на вплив означеного "українського ноу-хау", перехід до третього варіанта структури інвестиційних потоків великою мірою є лише віртуальним, оскільки власні потенціальні можливості підприємств щодо нарощування валового нагромадження основного капіталу є значно вищими від тих, які демонструються фактично.

Показовим прикладом причин незадовільного стану основного капіталу слугує ситуація в сільському господарстві, де в 1995–2004 рр. складова чистих інвестицій є незмінно від'ємною, тобто відповідає першому випадку, в якому не відбувається навіть відтворення виробничого потенціалу (див. табл. 3).

Співвідношення показників валового нагромадження і споживання основного капіталу дозволяє орієнтуватися у "потужності чистих інвестицій". У сільському господарстві нагромаджується майже у 2 рази менше основного капіталу, ніж споживається, що відповідно позначається на стані основного капіталу в цій галузі: "рівень зношеності тракторів становить 71%, комбайнів – 73–98%" ¹².

Таблиця 3

Характеристики інвестицій у сільське господарство України

Роки	Валове нагромадження основного капіталу *	Споживання основного капіталу *	Чисті інвестиції	Потужність чистих інвестицій
1990	7219	4649	2570	1,55
1991	11513	7478	4035	1,54
1992	265060	116116	148944	2,28
1993	6781	3214	3567	2,11
1994	28049	21686	6363	1,29
1995	106544	177138	-70594	0,60
1996	1194	3403	-2209	0,35
1997	1179	3939	-2760	0,30
1998	1029	3675	-2646	0,28
1999	1167	4174	-3007	0,28
2002	2292	4143	-1851	0,55
2003	1840	4297	-2457	0,43
2004	3238	5136	-1898	0,63

* Джерело: Національні рахунки України за 2004 рік, с. 163–174, 199–210 (1990–1992 рр. – млн. крб.; 1993–1995 рр. – млрд. крб.; 1996–2004 рр. – млн. грн.).

Дослідження кількісних показників нарощування маси основного капіталу (валового нагромадження і споживання основного капіталу, чистих інвестицій) показує, що відносно задовільні параметри економічного зростання (див. табл. 1) не відповідають ознакам політики інвестиційного розвитку. У промисловості переважна частина чистих інвестицій орієнтується на експорт продукції паливно-сировинних галузей, металургії та первинної обробки металу, видобування енергетичних матеріалів, виробництво й розподіл електроенергії, газу та води. Відповідне скорочення чистих інвестицій в інвестиційно спрямовані галузі (дрилудо- і верстатобудування, комунікаційні,

¹¹ Конкуренентоспроможність національної економіки, с. 295.

¹² Див.: Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції". К., ІВЦ Держкомстату України, 2004, с. 182.

інформаційні та інфраструктурні) формує умови для тяжіння до екзогенної залежності всього відтворювального сектора національної економіки України. Прямими наслідками від'ємних або незначних додатних чистих інвестицій є скорочення кількості робочих місць, зниження продуктивності праці, вплив активної робочої сили за кордон. Невикористаним потенціал організаційно-економічного механізму управління розвитком національної макросистеми залишається навіть щодо переорієнтації інвестиційних потоків на забезпечення, принаймні, простого відтворення основного виробничого капіталу.

Якісні показники використання основного капіталу

У загальному випадку валове нагромадження основного капіталу може бути виправдане поліпшенням якісних показників його використання. Ця теза підтверджується шляхом дослідження взаємозв'язку зміни обсягу основного капіталу з капіталовіддачею, продуктивністю та капіталоозброєністю праці (див. табл. 4). Методичні розбіжності у характеристиці різних умов господарювання в Україні усунуто приведенням відповідних параметрів до єдиних цін останнього періоду.

Таблиця 4*

Якісні показники використання основного капіталу в Україні

Показники	Роки		Відхилення (%)
	1990	2004	
Основні засоби (млрд. грн.).....	833,6	1047,0	+25,6
Обсяг виробленої продукції (млрд. грн.).....	1010,5	810,0	-19,8
Продуктивність праці (грн./працюючого).....	39783,7	39909,3	+0,3
Капіталоозброєність праці (грн./працюючого).....	32820,3	51587,3	+57,2
Капіталовіддача (грн./грн.).....	1,21	0,77	-36,4

* За розрахунками авторів.

Збільшення (+25,6%) вартості основних засобів супроводжується скороченням (-19,8%) обсягів виробленої продукції. Розраховані за фактичною чисельністю працюючих майже незмінна (+0,3%) продуктивність праці та значне підвищення (+57,2%) її капіталоозброєності супроводжуються скороченням в 1,6 раза (-36,4%) капіталовіддачі. Такі зміни в якійсній структурі нарощування маси основного капіталу вказують на істотні прорахунки в інвестиційній політиці, спрямованій на вимушене відтворення застарілих основних споруд і затратних технологій замість впровадження новітніх, високотехнологічних виробництв.

Валове нагромадження основного капіталу в Україні в 1990–2004 рр. значно збільшило вартість основних засобів, але низька частка чистих інвестицій викликала відносно погіршення якісних показників з економічно невиправданим зростанням капіталоозброєності праці та падінням капіталовіддачі. Скорочення чисельності працюючих за відсутності передумов для підвищення продуктивності праці спричинили падіння обсягів виробленої продукції. Порівняння динаміки індексів зміни якісних показників використання основних засобів підтверджує справедливості таких узагальнень (див. рис. 2).

Використання методів детермінованого факторного аналізу демонструє взаємозв'язок зміни обсягу виробленої продукції (-19,8%) із змінами продуктивності праці в розрахунку на 1 працюючого (+0,3%) і загальної чисельності економічно активного населення (-20,1%)¹³, тобто: $-19,8\% = 0,3\% - 20,1\%$. Майже пряма залежність обсягу виробництва від зміни чисельності працюючих всупереч значній зміні вартості основних засобів говорить про те, що простого відходу від командного управління не досить – треба запровадити чіткі принципи організаційно-економічного механізму управління розвитком національної макросистеми.

¹³ Див.: Україна у цифрах у 1996 році. Короткий статистичний довідник. К., "Наукова думка", 1997, с. 10; Статистичний щорічник України за 2004 рік, с. 29.

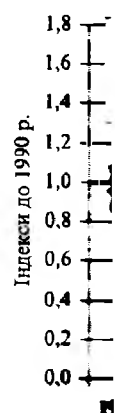

Рис.

При з і значному шення у да тиційну ди частка кр 9,2%¹⁵. Ц з 2000 до 2 є незначч направляє дарство. В ектив онов нагромади

Надрк країні) і ва більшими показник с переважн збуту з шв на одержк а забезпеч цієї причв кручувати ня розвитк Як пок талу є знач мічного під них джерел наслідком виробницт Перез управлінні динаміки к го нагром; України і с

¹⁴ Див.
¹⁵ Див. 2005, с. 83.

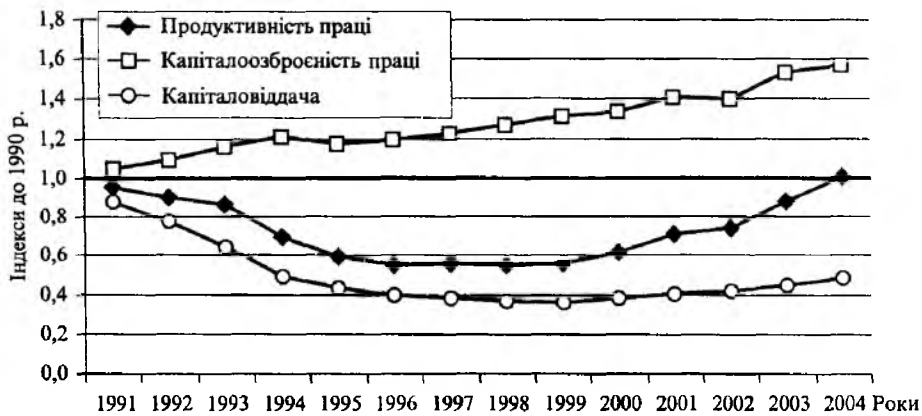

Рис. 2. Зміни якісних показників використання основного капіталу в Україні

Фінансові джерела інвестування

При додатній динаміці інвестицій в основний капітал, яка спостерігається з 1999 р., і значному збільшенні їх абсолютної величини мають місце серйозні структурні зрушення у джерелах фінансування¹⁴. За 7 років (1998–2004) банківські кредити на інвестиційну діяльність зросли майже у 10 разів (з 887 млн. грн. до 8173 млн. грн.), але частка кредитів банків у загальному обсягу кредитування зменшилася – з 10% до 9,2%¹⁵. Частка капіталовкладень з державного бюджету, яка була майже незмінною з 2000 до 2002 р. і становила трохи більше від 5%, зросла в 2004 р. до 7%, але все ще є незначною. До того ж фінансування з державного й місцевих бюджетів переважно направляється у некомерційні сфери – соціальну інфраструктуру і комунальне господарство. В Україні відсутні програми державної підтримки великих інвестиційних проектів оновлення матеріально-технічної бази підприємств, досвід впровадження яких нагромаджено у розвинутих країнах (Німеччині, Японії, Франції, США, Бельгії).

Надходження ПІІ в економіку України, незважаючи на широкую географію (118 країн) і вкладення майже у 10 тис. підприємств, залишаються незначними – трохи більшими від 190 дол. у розрахунку на душу населення (для порівняння: у Чехії цей показник становить майже 4 тис. дол., а у Польщі – 2 тис. дол.). Направлені вони переважно у харчову і тютюнову промисловість, тобто в галузі, забезпечені ринками збуту з швидким оборотом капіталу. Іноземні інвестори орієнтуються, насамперед, на одержання швидкого прибутку та виведення його за межі національної економіки, а забезпечення ефекту первинного і вторинного зростання вони на меті не мають. З цієї причини збільшення ПІІ може загрожувати національній безпеці, а також перекручувати організаційно-економічні механізми цілеспрямованого впливу на управління розвитком.

Як показують розрахунки (див. табл. 3), валове нагромадження основного капіталу є значно меншим від суми його споживання й чистого прибутку, а в роки економічного піднесення ця різниця становить 2–2,5 раза. Ситуація невикористання власних джерел підприємницького сектора економіки для оновлення основного капіталу є наслідком відсутності інституціонального стимулювання розширеного відтворення виробництва.

Перехід до нових принципів побудови організаційно-економічного механізму управління розвитком національної макросистеми не завершено, але порівняння динаміки коридора розриву між фактичним і розрахунковим показниками валового нагромадження основного виробничого капіталу перших років незалежності України і останніх років існування СРСР демонструє наявність певних закономірних

¹⁴ Див.: там же, с. 91.

¹⁵ Див.: "Бюлетень НБУ" № 10, 2002, с. 98–99; № 4, 2003, с. 102; № 3, 2004, с. 94; № 3, 2005, с. 83.

зв'язків. Дослідження інвестиційної політики у СРСР показало, що тоді вартість капіталовкладень перевищувала розрахункову гранично допустиму величину від 5,3 раза у 1963 р. до 1,75 раза у 1965 р.¹⁶ Постійне багаторазове перевищення розміру капіталовкладень над їх гранично допустимим і економічно виправданим рівнем у СРСР протягом останніх 30 років його існування зумовлене неефективним використанням факторів праці та капіталу. Тривала реалізація такої інвестиційної політики була наслідком впливу організаційно-економічного механізму з повною державною монополією на управління факторними комбінаціями ("командне регулювання" в межах I рівня інституціонально-господарського спектра¹⁷) і підтримувалась експлуатацією значних надлишків природних ресурсів. На момент руйнування адміністративно-розподільної системи управління зовнішні борги Радянського Союзу досягли майже 70 млрд. дол., валютні резерви країни і золотий запас Державного банку СРСР було втрачено¹⁸.

З огляду на окреслені наслідки недавнього минулого і відсутність проявів новітніх принципів функціонування організаційно-економічного механізму управління розвитком в Україні, розраховувати на кошти іноземних інвесторів і заощадження власного населення, скоріше за все, марно. Крім того, тривалий занепад української економіки у перші роки незалежності не сприяв появі надлишкових надходжень до державного і місцевих бюджетів. Тому резерви інвестиційної активності доцільно вишукувати у створенні механізмів впливу на ринкове стимулювання кредитної політики банків і вкладень власних коштів підприємств.

* * *

Основними фінансовими джерелами інвестування в Україні залишаються амортизаційні відрахування й невелика частка чистого прибутку підприємств, які сьогодні вкладаються переважно у застарілі затратні технології, устаткування і споруди. Наслідками існуючої інвестиційної політики є високий рівень прихованого безробіття, нестача робочих місць і відсутність конкуренції на ринку праці, що в цілому призводить до недопустимо низької частки заробітної плати у структурі собівартості продукції та ВВП, а також унеможливує повноцінне розгортання ефектів мультиплікатора та акселератора для забезпечення сталого і якісного економічного зростання.

Для виправлення ситуації, що склалася, необхідно вдосконалювати організаційно-економічний механізм взаємодії ринкових і адміністративних інститутів у напрямі формування заінтересованої поведінки вітчизняних підприємців щодо власного інвестування у виробничі потужності. Процеси, що відбуваються в Україні та на всьому пострадянському просторі, вимагають використання вкрай делікатних механізмів і методів підтримки активної заміни застарілого устаткування на діючих підприємствах і будівництва нових. Надбання перших років управління національним господарством показують недопустимість використання так званого "ручного управління", практичним досвідом віртуозного застосування якого обтяжена переважна більшість сучасних державних менеджерів усіх рівнів. Саме на інституціональному рівні (I рівень формування ВВП) мають бути створені початкові умови для забезпечення рівних можливостей щодо формування факторних комбінацій, конкуренції та вільного доступу до джерел виробничих ресурсів.

Гонорар за публікацію статті
автори передають у фонд розвитку журналу.

¹⁶ Див.: П о п о в а В. В. Факторная теория экономического роста и развития. Монография. К., Видавництво Європейського університету, 2005, с. 128–129.

¹⁷ Див.: П о п о в а В. Інституціонально-господарські орієнтири формування ВВП. "Економіка України" № 2, 2006, с. 27–33.

¹⁸ Див.: С а к с Д ж. Д., Л а р р е н Ф. Б. Макроэкономика. Глобальный поход. М., "Дело", 1996, с. 7.

Незалежності, спричиненого, печення, фондів, вичерпала, інновацій, рочення, ваційної, капітальних, тал). Більше, логового, виробництва, Систем, тезу про те, можливість, ною і доцільно, тиційного, яка має на, основі. Реальні, механізм, На, відних, вироблення, основного, (залучено) д, Мета, рення, обсягів, них фондів, у, Згідно з, рювальні, про, рівняно із, зрос, реальні, інвести, них фондів і, на сьогодні, збі, тал є вирішаль, Технології, станом, для, високотехнологі, тенденціями, динаміку і, стр, них залежить, ження основ-

¹ Див.: Ел "Фенікс", 2003; економіки України, 2004, с. 7; С зб.: Інвестиційні

² Див.: З машиностроїт